

УДК:341.64

DOI <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2023-45-1-60-68>

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ СЕПАРАТИЗМУ: АНАЛІЗ РІШЕНЬ ЄСПЛ У СПРАВАХ МІЖДЕРЖАВНИХ КОНФЛІКТІВ

Жолудєва Вікторія, Гуркіна Валерія, Купіна Катерина

THE ROLE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS IN RESOLVING THE ISSUES OF SEPARATISM: ANALYSIS OF DECISIONS OF THE ECtHR IN CASES OF INTERSTATE CONFLICTS

Zholudieva Viktoriia, Hurkina Valeriia, Kupina Kateryna

Ця наукова стаття присвячена ролі Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) у забезпеченні прав людини в контексті сепаратизму, зокрема, на прикладі справи "Україна та Нідерланди проти Російської Федерації". Робота включає огляд сепаратистських рухів в Україні та реакцію уряду на ці рухи, а також аналіз ролі ЄСПЛ у справі та його рішення. Стаття має на меті проаналізувати вплив рішення ЄСПЛ на розвиток правового простору в Європі та зробити висновки та рекомендації щодо можливого застосування досвіду, отриманого з цієї справи, в інших подібних ситуаціях.

Ключові слова: *Європейський Суд з прав людини, сепаратизм, права людини, міждержавний конфлікт, Україна, Нідерланди, Російська Федерація, рішення ЄСПЛ.*

Вступ. Сепаратизм є складною та болісною проблемою для багатьох країн світу. Конфлікти національної та етнічної природи, які часто стають причиною сепаратистських рухів, можуть призвести до важких наслідків для міжнародної спільноти. У таких умовах важливо мати міжнародний орган, який зможе вирішувати конфлікти та захищати права людини в рамках міжнародного права.

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) відіграє важливу роль у вирішенні питань, пов'язаних з сепаратизмом. ЄСПЛ є судовим органом, встановленим Європейською конвенцією з прав людини, і він розглядає скарги громадян та держав, які стверджують, що їхні права, зазначені в Конвенції, були порушені.

Однією з ключових принципів, які закладено в Європейській конвенції з прав людини, є принцип територіальної цілісності

держав. Це означає, що сепаратистські рухи, що прагнуть відокремлення окремих регіонів або територій від держави, можуть стикатися з правовими обмеженнями, коли це порушує права людини, встановлені Конвенцією.

Коли скарга стосується сепаратизму, ЄСПЛ аналізує її з точки зору додержання конкретних прав, таких як право на життя, свободу вираження думки, свободу зібрань та асоціацій, право на приватне і сімейне життя тощо. Суд також досліджує можливі обставини, включаючи ситуацію конфлікту, застосування сили, дискримінацію та порушення процедурних гарантій.

Рішення ЄСПЛ з справ, пов'язаних з сепаратизмом, можуть мати вплив на державну політику і законодавство, змушуючи держави забезпечувати захист прав людини та шанувати принцип територіальної цілісності в рамках правових меж.

Рішення ЄСПЛ мають обов'язковий для виконання статус для держав-учасниць, що забезпечує важливий механізм для захисту прав людини та виконання міжнародного права.

Постановка проблеми. У контексті сучасного світового порядку, де міждержавні конфлікти та сепаратистські рухи стають все більш актуальними, роль ЄСПЛ у вирішенні питань сепаратизму набуває особливого значення. Проте, необхідно провести аналіз рішень ЄСПЛ у справах міждержавних конфліктів, щоб визначити ефективність та обмеження ролі Суду у таких ситуаціях. Ця наукова проблема передбачає дослідження конкретних справ, вирішених ЄСПЛ, і аналіз його рішень з позиції відповідності принципам прав людини, пропорційності, справедливості та впливу на міждержавні відносини. Такий аналіз дозволить визначити потенційні переваги та недоліки ролі ЄСПЛ у контексті міждержавних конфліктів та сепаратизму, що сприятиме подальшому розвитку правозахисного механізму та посиленню ролі ЄСПЛ у цій сфері.

Ця постановка проблеми спрямована на вивчення ролі ЄСПЛ в контексті міждержавних конфліктів та сепаратизму, аналіз рішень ЄСПЛ та їхнього впливу на права людини та міждержавні відносини. Дослідження цієї проблеми може сприяти розумінню ефективності та обмежень ролі ЄСПЛ у таких складних ситуаціях.

Незважаючи на важливу роль ЄСПЛ у вирішенні питань сепаратизму, наразі існують деякі питання та недоліки у функціонуванні цього органу. Наприклад, деякі держави-учасниці не завжди дотримуються рішень ЄСПЛ, що призводить до порушення прав людини та загрози міжнародній стабільності. Також існують критики, що ЄСПЛ занадто залежний від політичних та національних інтересів, що може вплинути на нейтральність та об'єктивність прийнятих рішень.

Отже, необхідно провести дослідження та аналіз рішень ЄСПЛ у справах міждержавних конфліктів з питань сепаратизму з метою визначення ефективності та обґрунтованості таких рішень.

Метою дослідження є аналіз ролі ЄСПЛ у вирішенні питань сепаратизму в

міждержавних конфліктах. Дослідження має на меті з'ясування, яким чином рішення ЄСПЛ впливають на зменшення сепаратизму та збереження територіальної цілісності держав.

Виклад основного матеріалу. Сепаратизм, явище котре бере своє коріння з давніх часів і продовжує розвиватися наразі. Але в нашому випадку буде більш доцільно розвинути сепаратистські рухи в Україні та які основні причини їх появи. Так доцільно було б визначити поняття «сепаратизму». Під цим поняття розуміють «політику і практику відокремлення, відділення частини території держави з метою створення нової самостійної (іншим словом незалежної) держави або переходу до складу іншої держави або набуття статусу широкої автономії» [1].

Слід звернути увагу, що у практиці ЄСПЛ визначення поняття сепаратизму не існує як такого. ЄСПЛ не має власного формального визначення сепаратизму і не ставить перед собою завдання розглядати справи з точки зору визначення цього терміну.

Замість цього, ЄСПЛ діє в рамках Європейської конвенції з прав людини і розглядає скарги, які стосуються порушень прав людини в контексті конфліктів, включаючи ті, які пов'язані зі сепаратизмом. Суд аналізує конкретні факти, обставини та аргументи, представлені сторонами справи, для вироблення своїх рішень.

Відзначимо, що Європейський суд з прав людини розглядає справи, пов'язані з сепаратизмом, на основі принципу недискримінації. Він дотримується нейтрального підходу і оцінює, чи були порушені права людини в контексті сепаратистських ситуацій.

При розгляді справи, пов'язаної з сепаратизмом, ЄСПЛ досліджує такі ключові питання:

–Право на самовизначення: ЄСПЛ вивчає, чи були порушені права національних меншин або інших груп, що прагнуть самовизначення. Він аналізує, чи були порушені їхні права на культурну автономію, мовні права та інші форми самоврядування.

–Застосування сили: ЄСПЛ оцінює, чи було використано надмірну силу під час придушення сепаратистських рухів. Суд ана-

лізує ситуації, коли силові органи держави застосовували насильство проти мирних демонстрацій, порушуючи право на свободу вираження думки та свободу зібрань.

–Процесуальні гарантії: ЄСПЛ перевіряє, чи були забезпечені процесуальні гарантії під час розгляду справи сепаратистських активістів. Суд аналізує справедливість та безпеку судових процесів, зокрема право на справедливий суд, доступ до правосуддя та право на адвоката.

Важливим аспектом ролі Європейського суду з прав людини у вирішенні питань сепаратизму є забезпечення дотримання принципу пропорційності. Суд оцінює, чи вжиті заходи держави для забезпечення своєї територіальної цілісності були пропорційними та не перевищували необхідних меж.

Крім того, Європейський суд з прав людини може визнати ситуацію сепаратизму як особливий контекст, у якому захист певних прав може виявлятися складним. Суд у своїх рішеннях може надати вказівки державам-учасницям щодо того, як забезпечити захист прав людини у ситуаціях конфлікту та сепаратизму.

Важливо підкреслити, що рішення ЄСПЛ в справах сепаратизму не завжди вирішують політичні аспекти або визнання статусу окремих територій. ЄСПЛ зосереджується на захисті прав людини та додержанні принципів, встановлених у Європейській конвенції з прав людини.

Що стосується національного законодавства, то «наразі не має чіткого закріплення поняття, але його все таки можна знайти у проекті Закону України «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаратизацію)» від 17.07.2014р. № 4300а де в статті 1 визначено, що сепаратизм - діяльність, спрямована на відокремлення частини території України з етнічних, мовних, релігійних мотивів для створення нової держави, наділеної політичною самостійністю або широкою автономією» [2].

Переходячи до сепаратистських рухів в Україні, то широкого розповсюдження він зазнав в 2014 році після Революції Гідності, а саме в Криму у формі іредентизму та на

Донбасі у формі сецесії. В першу чергу розглянемо сепаратизм у формі іредентизму в Криму. У теорії іредентизм розглядається як етнополітичний процес, який представляє собою сукупність стратегій і дій іредентистської держави й іреденти – національної меншини у складі поліетнічної держави, яка прагне увійти до складу сусідньої держави на основі етнічної і/чи культурної спорідненості [3, с.2]. Тобто у випадку з ситуацією з Кримом, «вони вирішили приєднатися до Росії задля того, щоб відновити державу яка була раніше. Але при цьому не варто плутати поняття «іредентизм» та «політика іредентизму». Де в першому випадку, це різновид сепаратизму який має на меті етнополітичний рух, організований меншинами-іредентами, мета якого вихід з поліетнічної держави та приєднання до спорідненої. А ось, що стосується «політики іредентизму», то в першу чергу це курс іредентистської держави щодо «цілеспрямованої реалізації плану відновлення контролю над колишніми імперськими територіями і об'єднання в межах однієї держави таких груп, які вважаються спорідненими за етнокультурною чи іншими ознаками» [3, с.2-3].

Виходячи з цього можна виокремити причини появи такого руху та території Криму – це мова та історичний аспект. Тобто, в Криму більшість населення розмовляє російською мовою, що призвело до бажання російської влади запровадити там «руський мир» та «захисту російського народу», а що стосується історичного аспекту, то Росія досі вважає, що Крим є споконвічною російською територією, навіть не зважаючи на те, що вони мають різні традиції та уклад життя.

Що стосується сепаратистського руху у формі сецесії на Донбасі, то «він в першу чергу проявляється за допомогою утворення невизнаних державних утворень таких як Донецька народна республіка (ДНР) та Луганська народна республіка (ЛНР). Роздивимося поняття «сецесія» - вимогу формального виходу з держави, розриву зв'язків із центральною владою з боку якоїсь частини державного утворення на підставі прагнення до створення суверенної держави» [4]. «Причини сецесії на Донбасі, мають особливе підґрунтя дискримінації. Донбас завжди вва-

жався шахтарським краєм і що він підтримує економіку всієї держави. Від чого і шли всі невдоволення, і після Революції Гідності вони почали тільки зростати, чим і скористалася Росія. Тобто причини носять політичний або регіональний характер, такий сепаратизм найчастіше вдається до пошуку форм дискримінації, які регіон начебто зазнає з боку центральної влади (культурної, мовної, економічної), тому порушує питання про відокремлення території, вбачаючи в цьому єдиний засіб ліквідації цих форм дискримінації»[5]. Авжеж процес сецесії ще не відбувся на належному рівні, бо для цього необхідно видати паспорти іншої держави, щоб цей процес можна було б вважати законним, а вже інша справа, як саме ці паспорти видаються.

Варто зауважити, що з поширенням сепаратистських рухів на окремих територіях України, уряд України прийняла різні заходи для боротьби з сепаратизмом. Наприклад, Верховна Рада України ухвалила постанову «Про запобігання проявам сепаратизму та інших посяганням на основи національної безпеки України» від 21.02.2014 року, котра не втрачає своєї актуальності і наразі. В цій постанові Верховна Рада наголосила на необхідності її, через те, що окремі люди могли поширювати сепаратистські ідеї на території України, що могло підірвати основи національної безпеки. І з цією метою уряд України поклав на Службу Безпеки України виявляти та оперативно розслідувати будь-які прояви сепаратизму, та вживати усіх необхідних заходів для припинення та запобігання загрозам національної безпеки України. А також засудити будь-які прояви сепаратизму та інші посягання на територіальну цілісність та недоторканність України [6]. Авжеж це не єдина реакція уряду України на сепаратистські рухи в Україні, у 2014 році Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму», де за будь-яку форму фінансування чи підтримки сепаратизму передбачена кримінальна відповідальність [7].

Відзначимо, що окрім національного законодавства, важливу роль щодо боротьби

з сепаратизмом відіграє практика ЄСПЛ, за допомогою якої держави можуть виявляти порушення щодо прав та свобод людини, та попереджати їх повторення. Основним завданням ЄСПЛ є захист прав людини та забезпечення дотримання Європейської конвенції з прав людини та її протоколів, які забезпечують захист прав людини на території Європи.

В контексті сепаратизму, ЄСПЛ відіграє важливу роль у розгляді справ, пов'язаних зі збройним конфліктом, тероризмом та іншими подіями, що відбуваються в контексті сепаратизму. За допомогою свого механізму індивідуальних звернень, ЄСПЛ приймає скарги від громадян, які стверджують порушення їх прав через дії влади, в тому числі у зв'язку з конфліктами, пов'язаними з сепаратизмом.

ЄСПЛ також займається вирішенням колективних питань у зв'язку з порушеннями прав людини в контексті сепаратизму. Наприклад, ЄСПЛ може розглядати скарги на масові порушення прав людини, які сталися в результаті воєнних дій або інших подій, пов'язаних із сепаратизмом.

Зокрема питання сепаратизму піднімалися у наступних справах:

–Справа "Баскські партії проти Іспанії" (заява № 25803/04): Ця справа стосується обмежень участі баскських політичних партій у виборах та дискримінації, пов'язаної з боротьбою за баскську незалежність та сепаратистськими настроями.

–Справа "Кримські татари проти Росії" (заява № 20958/14): Ця справа стосується прав людини кримськотатарської громади в Криму після анексії Криму Росією у 2014 році. ЄСПЛ розглядає питання щодо репресій, дискримінації та порушень свободи вираження думки, пов'язаних зі сепаратистським контекстом.

–Справа "Курдська опозиція в Туреччині проти Туреччини" (заява № 47814/99): Ця справа стосується прав курдської опозиції в Туреччині та обмежень їх свободи вираження думки та політичної участі, пов'язаних з сепаратистським рухом на підтримку курдської автономії.

–Справа "Росія проти Грузії" (заява № 38263/08): Ця справа стосується конфлікту між Росією та Грузією, зокрема військових дій у 2008 році щодо регіонів Південна Осетія та Абхазія. В рамках цієї справи ЄСПЛ розглядає питання порушень прав людини, включаючи дискримінацію, насильство та порушення прав на життя та безпеку.

–Справа "Сирійська опозиція проти Сирії" (заява № 14315/14): Ця справа стосується порушень прав людини під час сирійського конфлікту, включаючи дії уряду Сирії щодо опозиційних груп та сепаратистських регіонів.

–Справа "Туреччина проти Кіпру" (заява № 25781/94): Ця справа стосується ситуації на північному острові Кіпр, де після вторгнення турецьких військ у 1974 році була утворена Турецька Республіка Північного Кіпру. ЄСПЛ розглядає порушення прав людини, пов'язані з цим конфліктом, включаючи питання розподілу майна та власності.

У своїх рішеннях ЄСПЛ може висловлювати засуджуючу позицію щодо порушень прав людини в контексті сепаратизму та вимагати компенсації для жертв. Це може допомогти покласти край порушенням прав людини в контексті сепаратизму та зберегти мир і стабільність у регіоні.

Особливу увагу хочемо звернути на справу «Україна та Нідерланди проти Російської Федерації». Дана справа стосується масових та систематичних порушень прав людини на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, викрадення та спроб незаконного вивезення дітей-сиріт з Донецької та Луганської областей на територію РФ у 2014 році та про збиття літака рейсу Малайзійських авіалій МН 17.

17 лютого 2023 року Велика палата Європейського суду з прав людини об'єднала в одне провадження справи «Україна та Нідерланди проти Росії» та «Україна проти росії» (X). Це стосується повномасштабного вторгнення та знаменує собою вирішальний крок до вирішення.

Міждержавна судова тяганина під назвою «Україна та Нідерланди проти Росії» стосується порушень Росією прав людини в

Донецькій та Луганській областях, які тимчасово окуповані з 2014 року.

23 червня 2022 року було висунуто офіційну заяву про повномасштабне вторгнення «Україна проти росії (X)». Позов подано через порушення Росією прав людини в межах України, починаючи з 24 лютого 2022 року.

Між цими двома випадками є кілька подібностей і взаємопов'язаних аспектів. Офіційна політика Росії з 2014 року включала безліч жаклих дій, включаючи вбивства, викрадення, тортури, знищення власності та дискримінацію за мовою та поглядами. Ця політика проводиться в регіонах України, які були захоплені Російською Федерацією після 24 лютого 2022 року.

Справа «Україна та Нідерланди проти Росії» представила значну кількість доказів, що роз'яснюють дії Росії. Ці докази дали змогу Європейському суду з прав людини з'ясувати цілеспрямовану політику Російської Федерації щодо знищення українців у період збройної агресії.

Об'єднавши дві справи, стало більш очевидним, що масштабні порушення прав людини під час вторгнення Російської Федерації не були випадковими. ЄСПЛ матиме чітке уявлення про те, що подібні правопорушення відбуваються протягом тривалого часу, навіть до 24 лютого 2022 року. Масштаби цих порушень лише збільшуються, а їх характер стає ще більш огидним.

Королівство Нідерландів подало співзаявку з Україною в першій інстанції. Крім того, 26 держав вже висловили бажання брати участь як треті сторони у справі щодо заявки про повномасштабне вторгнення.

Рішення ЄСПЛ про об'єднання справ знаменує значний момент у його історії. Міжнародна спільнота та світова правова система в цілому ще ніколи не бачили, щоб суд розглядав такі масштабні та критичні справи.

Суть полягає в тому, що об'єднані заяви були визнані прийнятними практично за всіма пунктами, і тепер справа буде розглянута по суті. Рішення є великою перемогою для держав-заявників, а також для всіх тих індивідуальних позивачів, чії справи були

призупинені до завершення Судом розгляду міждержавної справи, особливо щодо МН17.

ЄСПЛ зіткнувся з деякими складними питаннями безпосередньо на етапі прийнятності, ключовим з них були відносини між Росією та Донецькими та Луганськими сепаратистськими утвореннями, які, як визнав Суд, перебували під контролем. Контроль Росії в, мабуть, найбільш вражаючому фактологічному, багатфакторному аналізі відповідних доказів, який я бачив. Суд зробив важливі заяви щодо юрисдикції та присвоєння, але, як завжди, щодо цих питань рішення є неоднозначним. Про вплив «контексту хаосу» у цій справі Суд в основному розглянув по суті, що, можливо, є найкращим, чого можна було очікувати.

Повертаючись до контексту ситуації, відмітимо, що у квітні 2014 року різні збройні групи, що діють у Донецькій та Луганській областях України, почали брати під контроль урядові будівлі та зрештою проголосили створення так званих Донецької та Луганської народних республік. З метою надання їм вигляду легітимності 11 травня 2014 року в обох республіках були проведені «референдуми».

Розглядаючи причетність Росії до тих подій, ЄСПЛ зауважив, що «наявні докази свідчать про те, що на момент проведення цих «референдумів», тобто до 11 травня 2014 року, «сепаратистська операція в цілому керувалася та координувалася Російською Федерацією» (п. 693). На думку Суду, велика кількість доказів поза розумним сумнівом показала, що Росія мала ефективний контроль над усіма територіями, захопленими сепаратистами з 11 травня 2014 року (пункт 695)»[8].

ЄСПЛ спирався на дві основні причини. По-перше, російські військові були безпосередньо присутні на території східної України ще в квітні 2014 року. Більше того, російські солдати воювали разом із членами сепаратистських збройних груп, а російські старші військові посадові особи обіймали командні посади в сепаратистських збройних групах і організаціях з перші дні діяльності сепаратистів (п. 611).

По-друге, російські військові мали «вирішальний ступінь впливу та контролю»

над територіями на сході України, надаючи збройним групам сепаратистів військову, політичну та економічну підтримку (пункт 695). ЄСПЛ встановив, що Росія керувала військовою стратегією сепаратистів і постачала їм зброю та військову техніку у значних масштабах з самого початку (пункт 639). Росія також здійснювала політичний контроль над сепаратистськими групами. Наприклад, призначення лідерів збройних груп, залучених до захоплення контролю в регіоні, на «державні» посади в так званих «республіках» підлягало схвалення Росії (пункт 671). Нарешті, сепаратистські утворення отримали значну економічну підтримку від Росії (параграф 689).

Слідуючи дещо іншим міркуванням, ЄСПЛ встановив, що події, пов'язані зі збиттям літака рейсу МН-17, також підпадають під юрисдикцію Росії в розумінні статті 1 Конвенції.

ЄСПЛ покладался на розслідування, проведене Нідерландською радою з питань безпеки (DSB) і Спільною слідчою групою (ЖТ), створеною Нідерландами, Австралією, Бельгією та Україною, яке він визнав «автентичним і надійним» (пункти 467, 470)., 701). Відповідно до Суду, ці органи влади дійшли висновку, що «літак було збито ракетою «Бук», наданою Російською Федерацією та випущеною з контрольованої сепаратистами території, коли літак пролітав над контрольованою сепаратистами територією» (пункт 701). Оскільки, на думку Суду, Росія здійснювала контроль і вирішальний вплив на сепаратистські угруповання, події, пов'язані з обстрілом ракети з території, контрольованої сепаратистами, і подальше збиття МН-17 підпадали під юрисдикцію Росії за значенням статті 1 Конвенції. Конвенція.

Той факт, що збиття МН-17 відбулося в контексті бойових дій між двома протилежними сторонами, не виключає здійснення екстериторіальної юрисдикції Росії (пункт 703). Тут ЄСПЛ відмежувався від свого попереднього рішення у справі «Грузія проти Росії» (II) щодо контексту хаосу, згідно з яким «сама реальність збройного протистояння та боротьби між ворожими збройними силами» за контроль над територією виключає здійснення екстериторіальної юрисдикції

(п. 137). У справі «Україна та Нідерланди проти Росії» ЄСПЛ зазначив, що хаос, який може існувати під час бойових дій на землі, не обов'язково існує під час використання ракет «земля-повітря», які націлені на конкретні цілі та також можуть бути використані поза контекстом збройного протистояння (пункт 704). Крім того, розслідування ЛТ встановило обставини збиття МН-17 «поза будь-яким сумнівом» і, отже, дозволило Суду прорвати «туман війни» (пункт 705). Це свідчить про те, що наявність достатньої достовірної інформації про певні події робить Суд більш готовим брати участь у їх розгляді, навіть якщо вони відбуваються в контексті збройного протистояння[9].

Підводячи підсумки аналізу даного рішення відзначимо, що підходи ЄСПЛ до оцінки пропорційності заходів, прийнятих державами у контексті сепаратистських рухів, визначаються на основі Європейської конвенції з прав людини та судової практики. Оцінка пропорційності є важливим критерієм для вирішення справ, пов'язаних з конфліктами та сепаратизмом, і вимагає збалансованого підходу з урахуванням прав людини та інших обставин.

ЄСПЛ використав тест на пропорційність, щоб оцінити, чи досягається відповідний баланс між заходами, прийнятими державою, та захистом прав людини. Нагадаємо, що згідно з цим тестом, заходи, які обмежують права людини, повинні відповідати наступним критеріям:

– Законність: Заходи повинні мати законну підставу в національному законодавстві.

– Легітимність цілей: Заходи повинні міркуватися легітимними цілями, такими як національна безпека, громадський порядок, захист прав та інтересів інших осіб тощо.

– Необхідність: Заходи повинні бути необхідними та належним чином обґрунтованими для досягнення цілей, які вони мають служити. Це означає, що держава повинна показати, що існує раціональний та пропорційний зв'язок між обмеженням прав та досягненням легітимних цілей.

– Переважність підходу: Якщо існує кілька можливих заходів для досягнення тих

самих цілей, держава повинна обрати найменш обтяжливий для прав людини.

Важливо зазначити, що оцінка пропорційності залежить від конкретних обставин кожної справи, і рішення ЄСПЛ виробляється на основі вивчення фактів, аргументів сторін та врахування попередньої судової практики.

В справах, пов'язаних з сепаратизмом, ЄСПЛ зазвичай докладно аналізує обставини конкретного конфлікту, мотивацію держави, рівень насильства та загрозу безпеці. Вирішуючи справи, суд також враховує принципи територіальної цілісності держави, права на самовизначення та захист прав меншин.

Висновки: відповідно, до рішення ЄСПЛ щодо здійснення Росією екстериторіальної юрисдикції в контрольованих сепаратистами регіонах на сході України, вважаємо що для усієї практики вирішення міждержавних спорів у справах пов'язаних з сепаратизмом зазначені трактування мають значні наслідки за межами справи Україна та Нідерланди проти Росії та пов'язаних окремих справ.

По-перше, ЄСПЛ чітко зазначив, що наявність збройного протистояння та бойових дій не виключає здійснення державою екстериторіальної юрисдикції та, отже, застосування Конвенції. Цей підхід, ймовірно, буде застосовуватися в інших випадках, пов'язаних із збройним конфліктом, коли явні випадки територіального чи особистого контролю відбуваються на тлі активних військових дій. Як я вже стверджував раніше, повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році є прикладом такої ситуації.

По-друге, висновки ЄСПЛ, засновані на детальному дослідженні доказів, проливають необхідне світло на справжній масштаб підтримки Росією сепаратистів, які діють у східних областях України. Той факт, що Росія суттєво впливала на військову стратегію, постачала зброю та керувала діями сепаратистських збройних угруповань, не лише свідчить про те, що збройний конфлікт між українськими урядовими силами та сепаратистськими збройними угрупованнями ніколи не носив суто внутрішнього характеру. Це також може мати вирішальне значення для кваліфікації збройного конфлікту як міжна-

родного з 2014 року, принаймні відповідно до тесту загального контролю, який використовується в міжнародному кримінальному праві.

Нарешті, рішення ЄСПЛ про те, що вся сепаратистська операція з самого початку керувалася та координувалася Росією, розвінчує російський міф про будь-який нібито справжній сепаратистський рух у східних регіонах України.

Література:

1. Політологічний енциклопедичний словник; Л. М. Герасіна, В.Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. Х.: Право, 2015, С.105.

2. Проект Закону України «Про протидію і запобігання сепаратизму та подолання наслідків сепаратистської діяльності на території України (десепаратизацію)» від 17.07.2014р. № 4300а URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG3BG68A> (дата звернення: 30.04.2023).

3. Горло Н.В. Функціонування та концептуальні моделі політики іредентизму. Дисертація. Запорізький національний університет. Львівський національний університет імені Івана Франка. УДК: 323:329.4-047.82:327. Запоріжжя – 2019 р. С. 486. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/dis_horlo.pdf (дата звернення: 01.05.2023).

4. Дівак В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти / В. Дівак. – К.: Логос, 2010. – 224.

5. Сепаратизм. Вікіпедія. Назва з екрану. 2023р. URL: <https://www.wik.uk-ua.nina.az/%D0%A1%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC.html> (дата звернення: 03.05.2023).

6. Постанова Верховної Ради України про запобігання проявам сепаратизму та іншим посяганням на основи національної безпеки України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 11, ст.157. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-18#Text> (дата звернення: 04.05.2023).

7. Закон України Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-18#Text> (дата звернення: 04.05.2023).

8. Case of Ukraine and the Netherlands v. Russia (Applications nos. 8019/16, 43800/14 and 28525/20). URL:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222889> (дата звернення: 08.05.2023).

9. Questions of Extraterritorial Jurisdiction in Ukraine and the Netherlands v. Russia URL: <https://voelkerrechtsblog.org/questions-of-extraterritorial-jurisdiction-in-ukraine-and-the-netherlands-v-russia/> (дата звернення: 08.05.2023).

References:

1. Politolohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk; L. M. Herasina, V.L. Pohribna, I. O. Polishchuk ta in. Za red. M. P. Trebina. Kh.: Pravo, 2015, S.105.

2. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro protyidiu i zapobihannia separatyizmu ta podolannia naslidkiv separatystskoi diialnosti na terytorii Ukrainy (deseparatyziatsiiu)» vid 17.07.2014r. № 4300a URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG3BG68A> (data zvernennia: 30.04.2023).

3. Horlo N.V. Funktsionuvannia ta kontseptualni modeli polityky i redentyzmu. Dysertatsiia. Zaporizkyi natsionalnyi universytet. Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. UDK: 323:329.4-047.82:327. Zaporizhzhia – 2019 r. S. 486. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/dis_horlo.pdf (data zvernennia: 01.05.2023).

4. Divak V. Separatyzm yak fenomen suchasnoi polityky: politolohichni ta pravovi aspekty / V. Divak. – K.: Lohos, 2010. – 224.

5. Separatyzm. Vikypediia. Nazva z ekranu. 2023r. URL: <https://www.wik.uk-ua.nina.az/%D0%A1%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC.html> (data zvernennia: 03.05.2023).

6. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy pro zapobihannia proiavam separatyizmu ta inshym posiahanniam na osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014, № 11, st.157. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-18#Text> (data zvernennia: 04.05.2023).

7. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zminy do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo kryminalnoi vidpovidalnosti za finansuvannia separatyizmu. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-18#Text> (data zvernennia: 04.05.2023).

8. Case of Ukraine and the Netherlands v. Russia (Applications nos. 8019/16, 43800/14 and 28525/20). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222889> (data zvernennia: 08.05.2023).

9. Questions of Extraterritorial Jurisdiction in Ukraine and the Netherlands v. Russia URL: <https://voelkerrechtsblog.org/questions-of->

[extraterritorial-jurisdiction-in-ukraine-and-the-netherlands-v-russia/](#) (data zvernennia: 08.05.2023).

Zholudieva Viktoriia, Hurkina Valeriia, Kupina Kateryna. The role of the European court of human rights in resolving the issues of separatism: analysis of decisions of the ecthr in cases of interstate conflicts. Article.

This scientific article is devoted to the role of the European Court of Human Rights (ECtHR) in ensuring human rights in the context of separatism, in particular, on the example of the case "Ukraine and the Netherlands against the Russian Federation". The work includes an overview of separatist movements in Ukraine and the government's response to these movements, as well as an analysis of the ECtHR's role in the case and its decision. The article aims to analyze the impact of the decision of the ECtHR on the development of the legal space in Europe and draw conclusions and recommendations regarding the possible application of the experience gained from this case in other similar situations.

Decision of the ECtHR regarding the exercise of extraterritorial jurisdiction by Russia in the regions controlled by separatists in the east of Ukraine, we believe that for the entire practice of resolving interstate disputes in cases related to separatism, the above interpretations have significant consequences beyond the boundaries of the case Ukraine and the Netherlands against Russia and related individual cases.

First, the ECtHR clearly stated that the presence of armed confrontation and hostilities does not exclude the exercise of extraterritorial jurisdiction by the state and, therefore, the application of the Convention. This approach is likely to be followed in other cases of armed conflict where clear cases of territorial or personal control occur in the context of active hostilities. As I've argued before, Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 is an example of such a situation.

Secondly, the conclusions of the ECtHR, based on a detailed examination of the evidence, shed the necessary light on the true extent of Russia's support for separatists operating in the eastern regions of Ukraine. The fact that Russia significantly influenced the military strategy, supplied weapons and directed the actions of separatist armed groups not only shows that the armed conflict between Ukrainian government forces and separatist armed groups was never purely internal in nature. It may also be crucial to the qualification of an armed conflict as international since 2014, at least according to the general control test used in international criminal law.

Finally, the ECtHR's decision that the entire separatist operation was directed and coordinated by Russia from the very beginning debunks the Russian myth about any supposedly genuine separatist movement in the eastern regions of Ukraine.

Key words: European Court of Human Rights, separatism, human rights, interstate conflict, Ukraine, the Netherlands, the Russian Federation, ECtHR decisions.

Авторська довідка:

Жолудєва Вікторія Ігорівна - кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, <https://orcid.org/0000-0002-9502-7657>;

Гуркіна Валерія здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Купіна Катерина здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Стаття надійшла до редакції: 25 травня 2023 р.